

**CATHOLIC THEOLOGICAL ETHICS IN THE WORLD
CHURCH: BUILDING BRIDGES FOR THE FUTURE
(KATOLIČKA TEOLOŠKA ETIKA U CRKVI U SVIJETU:
GRADITI MOSTOVE ZA BUDUĆNOST)**
TREĆA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA CTEWC-A
(CATHOLIC THEOLOGICAL ETHICS IN THE WORLD CHURCH)
Sarajevo, 26. – 29. srpnja 2018.

Silvija MIGLES

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
silvija.migles@gmail.com

Članovi Katedre socijalnog nauka Crkve Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Stjepan Baloban, pročelnik, i doc. dr. sc. Silvija Migles sudjelovali su na Trećoj međunarodnoj konferenciji CTEWC-a, koja se od 26. do 29. srpnja 2018. godine održavala u Katoličkome školskom centru »Sv. Josip« u Sarajevu.

Organizator Konferencije je globalna mreža od 2.000 katoličkih teologa moralista, bioetičara i socijalnih etičara nazvana *Catholic Theological Ethics in the World Church*. Rad te globalne mreže koordinira skupina sjevernoameričkih teologa moralista na čijem je čelu do ove godine bio James F. Keenan, DI, profesor na Boston College, koji je ujedno imao i najveći utjecaj na oblikovanje vizije CTEWC-a, rast i utjecaj mreže na svjetskoj razini. Mreža je osnovana na sastanku u Leuvenu 2003. godine s ciljem povezivanja teoloških etičara iz različitih zemalja i kultura. Glavna misija je odgovoriti na izazove pluralizma, promicati angažman oko dijaloga, koji započinje s lokalnim kulturama ali se na njima ne zaustavlja, te se povezivati unutar Katoličke crkve u svijetu kojom neće dominirati paradigma »Sjevera«. U tom kontekstu CTEWC razvija četiri glavna područja aktivnosti: odgoj novih generacija teologa moralista i etičara, sponzorstvo regionalnih konferencija, razmjena ideja na *web*-stranici

i objavljivanje knjiga.¹ Prvi susret održan je u Padovi 2006. godine, gdje je istodobno održana i Prva međunarodna konferencija CTEWC-a, koja je okupila 400-tinjak teologa iz 63 zemlje. Druga međunarodna konferencija održala se u Trentu 2010. godine sa 600 sudionika iz 72 zemlje. Usljedio je niz regionalnih konferencija u Manili (2008.), Bangaloreu (2012. i 2015.), Nairobiju (2012.), Berlinu (2013.), Krakowu (2014.) i Bogoti (2016.).

Oснаživanje mreže stvorilo je preduvjete da CTEWC organizira i Treću međunarodnu konferenciju, koja je za glavni cilj imala promociju i traženje konkretnih pristupa »gradnji mostova« u svijetu, a što se predstavlja kao nužna svjetska zadaća na koju imaju dužnost teorijski i praktično odgovoriti i teolozi. U tom kontekstu zanimljiv je podatak da je prisustvovalo 470 sudionika iz 80 zemalja svijeta. Zastupljeno je bilo više od 75 posto svjetskih zemalja, a više od 54 posto sudionika stiglo je iz nerazvijenih zemalja: 52 sudionika bila su iz 16 afričkih zemalja, od kojih 15 žena; 79 sudionika bilo je iz 16 azijskih zemalja, od kojih 16 žena; 73 sudionika bila su iz 17 zemalja Srednje Amerike i Južne Amerike te Kariba. Sjevernu Ameriku predstavljalo je manje od četvrtine sudionika.² Organizatori su bili ponosni što je među sudionicima bilo prisutno oko 30 posto žena te se stalno isticala važna zadaća CTEWC-a u promicanju žena, napose pod vidom njihove akademske i teološke osnaženosti kao i veće prisutnosti u područjima moralne teologije i socijalne etike. Tako su drugog dana Konferencije među 17 glavnih govornika bile i žene koje su u svojim zemljama prve žene teologinje moralistkinje: Zorica Maros iz Bosne i Hercegovine i s. Vimala Chenginimattam iz Indije. Također je bilo uočljivo da je u radu Konferencije sudjelovao jedan broj feminističkih i zagovornika LGBT zajednice, što se može razumjeti činjenicom da među supredsjedateljima i organizatorima ima i onih teologa moralista koji zastupaju drukčije poglede na brak i homoseksualnost. Zanimljivost vezana za sudionike je i ta da su oko trećine sudionika bile osobe mlađe životne dobi, uključujući studente na doktorskom studiju, redovite studente te volontere i prevoditelje. Na tragu rečenog, intrigantan je bio i trenutak kada je James Keenan pozvao da među sudionicima dignu ruke koji su doktorirali na određenim akademijama i školama. Iako se nije htjelo previše isticati, činjenica jest da je značajan dio sudionika studirao na Boston College, ali istodobno je bio i značajan broj onih koji su studirali u

¹ Više informacija o teološkoj mreži »Catholic Theological Ethics in the World Church« i njezinim aktivnostima dostupno je na web stranicama mreže, u: <http://www.catholicethics.com/> (18. IX. 2018.).

² Statističke podatke je iznio na konferenciji u Sarajevu profesor Andrea Vicini, D. I., jedan od organizatora.

Europi na rimskim papinskim učilištima, posebno na onom specijaliziranom za moralnu teologiju, pod nazivom Academia Alfonsiana, kao i na poznatom Papinskom sveučilištu Gregoriana, zatim na Sveučilištu Notre Dame, Sveučilištu Leuven i Sveučilištu Loyola u Chicagu. Iz Hrvatske su još sudjelovali Katica Knezović, Tadija Milikić i Nenad Polgar. Sudionici su bili smješteni po različitim crkvenim kućama i hotelima u Sarajevu, a članovi Katedre socijalnog nauka Crkve bili su smješteni u samostanu »Egipat« kod sestara Služavki Maloga Isusa, na čijem gostoprimstvu se i ovim putem najsrdačnije zahvaljuju.

Rad Konferencije najvećim dijelom održavao se na engleskom jeziku, dok su pojedina izlaganja bila na španjolskom, talijanskom i francuskom jeziku.

Konferenciji su dijelom bila prisutna trojica kardinala: kardinal Vinko Puljić iz Sarajeva, kardinal Blase J. Cupich iz Chicaga te kardinal Peter Turkson, prefekt vatikanskog Dikasterija za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja.

Konferenciju su financijski podržali Odbor za pomoć Crkvi Srednje i Istočne Europe Američke biskupske konferencije, Isusovačka konferencija USA i Kanade; Konrad Adenauer Stiftung; Misereor; Missio; Missio-Aachen; Renovabis te mnogi drugi donatori.

Konferencija se održala pod nazivom »A Critical Time for Bridge-Building: Catholic Theological Ethics Today« (Kritičko vrijeme za izgradnju mostova: katolička teološka etika danas) s ciljem osvještavanja i promocije općeg dobra u odnosu na žarišna socijalna pitanja današnjice: ekološka kriza; ugroženost imigranata, izbjeglica i siromašnih; izostanak snažnije i globalne političke suradnje.

Radni dio sastojao se od 36 plenarnih izlaganja, 100 izlaganja po radnim skupinama i više od 115 predavljanja u obliku postera. I dok su izlagači s posterima s uzbuđenjem ulazili u plodne rasprave o svojim teološkim istraživanjima koje su predstavili na posteru, iskustvo 100-tinjak sudionika koji su u prostorima gimnazijskog centra izlagali u »radnim skupinama« pokazalo je da je u radu Konferencije više prostora i vremena trebalo posvetiti upravo tom načinu rada.

Među izlagačima bili su neki od najpoznatijih moralnih teologa u svijetu, poput Antonia Autiera, profesora emeritusa moralne teologije s Univerziteta u Münsteru (Njemačka); Paula Schotsmansa, profesora emeritusa medicinske etike iz Leuvena (Belgija); profesorice Linde Hogan, teologinje i feministkinje iz Dublina (Irska); profesora Charlesa Currana, koji predaje na Južnom metodističkom sveučilištu u Dallasu (Amerika);³ profesorice Sigrid Müller, dekanice

³ Predavanje Charlesa Currana o važnoj ulozi katoličke tradicije u suočavanju sa suvremenim pitanjima i krizama današnjice u cijelosti je dostupno u: <https://www.ncronline.org/news/theology/charles-curran-lays-foundation-social-justice-action> (15. IX. 2018.).

Katoličko-teološkog fakulteta Sveučilišta u Beču (Austrija); Marianne Heimbach-Stein, profesorice socijalnog nauka Crkve u Münsteru (Njemačka); Simonea Morandini s Instituta za ekumenske studije »San Bernardino« u Veneciji i člana Grupe za promicanje odgovornosti prema stvorenom svijetu pri Uredu za rad i socijalna pitanja Talijanske biskupske konferencije, i mnogi drugi.

Dodatna zanimljivost je i ta da je program drugog i trećeg dana sadržavao i radionice – rasprave po kontinentima, a bile su organizirane i druge aktivnosti poput medijskog treninga i neslužbenog umrežavanja. Na tome su sudjelovale i osobe iz medijskog života, a među njima je dobro izdvojiti isusovca p. Antonia Spadara, urednika *La Civiltà Cattolica* i dobrog poznavatelja pape Franje. Na kraju trećeg dana Konferencije održana je i svečana misa u katedrali Srca Isusova, koju je predslavio kardinal Peter K. Turkson, prefekt Dikasterija za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja, uz koncelebraciju vrhbosanskog nadbiskupa metropolita kardinala Vinka Puljića, pomoćnog biskupa vrhbosanskog mons. Peru Sudara i još sedamdesetak svećenika. Misnim slavljem trebao je predsjedati kardinal Blase Cupich, nadbiskup Chicaga, ali je zbog odgođenog leta spriječen te je njegovu pripremljenu propovijed pročitao p. James Keenan.

Prvog dana održavanja Konferencije u Sarajevu dosadašnja čelna osoba i supredsjedatelj CTEWC-a James F. Keenan u svojem uvodnom govoru priopćio je da se on i Linda Hogan, kao druga supredsjedateljica, povlače sa svojih dosadašnjih pozicija na kojima su bili od samog početka i povjeravaju vodstvo trima teolozima koji su dugi niz godina bili važan dio mreže. To su: Kristin Heyer s Boston College u Americi, koja je posljednje četiri godine dijelila treće supredsjedateljsko mjesto; Andrea Vicini iz Italije, koji je dugogodišnji član Odbora za planiranje i suradnik na Boston College u Americi, i karmelićanin Shaji George Kochuthara iz Indije sa Sveučilišta u Bangaloreu, također član Odbora za planiranje. James F. Keenan je potaknuo novo vodstvo da, iako sada s novim zadaćama, računaju na sve prisutne talente, jer »trebamo rasti, uključivati, inovirati, širiti – jednom riječju: ići izvan i dalje od vlastitih granica«.

Snažan i upečatljiv govor održao je i vrhbosanski nadbiskup metropolit Vinko kard. Puljić. U svojem obraćanju vrhbosanski nadbiskup zahvalio je organizatorima što su izabrali upravo Sarajevo za mjesto održavanja međunarodne konferencije. »Tema graditi mostove mi je jako draga i bliska i kroz 27 godina kao nadbiskup i kardinal sam svoje djelovanje usmjerio u tom pravcu«, rekao je kard. Puljić i nazočnima pročitao misao nobelovca Ive Andrića, koji je rekao da »od svega što čovjek u životnom nagonu podiže i gradi, ništa nije u mojim očima bolje i vrijednije od mostova«. Kardinal je naglasio da se mostovi

moraju graditi iz jakih temelja, da je važna i »druga strana obale«, a katolicima Isus Krist treba biti najvažniji temelj.

Potom je apostolski nuncij nadbiskup Luigi Pezzuto pročitao pismo Svetog Oca upućeno sudionicima ove međunarodne konferencije u kojem je, između ostalog, papa Franjo pozdravio sudionike u »gradu mostova«, gradu koji je simbol pomirenja i izgradnje mira, ali i mjesto velike patnje i sukoba iz prošlosti. Temu konferencije papa je nazvao izuzetno važnom i spomenuo činjenicu da i se sam često koristi metaforom izgradnje mostova, a ne zidova. Papa Franjo se referirao i na svoju apostolsku konstituciju *Veritatis gaudium*, u kojoj je naglasio hitnu potrebu »umrežavanja« među različitim ustanovama, koje u svim dijelovima svijeta njeguju i promiču crkvene studije⁴. Papa Franjo je na kraju pisma poželio da plodovi međunarodne teološke konferencije imaju utjecaja na čitavu Crkvu.⁵

U ime domaće sveučilišne zajednice pozdrave je uputio glavni organizator domaćin Darko Tomašević, dekan KBF-a u Sarajevu, koji je usto predstavio povijest Bosne i Hercegovine i grada Sarajeva. Sveučilišnu zajednicu predstavljala je i Zilka Šiljak. Uslijedio je svečani prijam u gradskoj vijećnici, a sudionike je pozdravio zamjenik gradonačelnika Sarajeva Milan Trivić.

Rad Konferencije drugog dana započeo je plenarnom raspravom na temu umreženosti (zašto smo umreženi), gdje su svoja osobna iskustva podijelili oni koji su dio mreže CTWCT-a. Također je upriličen spomen-čin sjećanja na pokojne članove CTEWC-a.

Središnji dio drugog dana činile su dvije »poster-skupine« (A i B) s prezentacijom 115 radova sudionika diljem svijeta održane u sportskoj dvorani Katoličkoga školskog centra. Profesori i doktorandi, s različitim interesnim područjima i temama moralne teologije, bioetike, socijalnog nauka Crkve i slično, kreirali su istraživačke postere s ciljem upoznavanja drugih sa svojim znanstvenim radom i aktualnim istraživanjima. Svoju znanstveno-istraživačku djelatnost u obliku postera predstavio je i prof. dr. sc. Stjepan Baloban, pročelnik Katedre socijalnog nauka Crkve. Tema je nosila naslov »The Christian in Public Life« (Kršćanin u javnom životu) te je sveobuhvatno prikazala ključne momente bogate znanstvene djelatnosti profesora Balobana, a to su: a) studij

⁴ Pope FRANCIS, Apostolic Constitution *Veritatis Gaudium* on Ecclesiastical Universities and Faculties (29. I. 2018.), br. 4, u: <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/01/29/180129c.html> (15. IX. 2018.).

⁵ Santo Padre FRANCESCO, Messaggio ai partecipanti alla III Conferenza internazionale di »Catholic Theological Ethics in the World Church« (Sarajevo, 26–29 luglio 2018), (27. VII. 2018.), u: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/07/27/0545/01186.html> (15. IX. 2018.).

na »Academii Alfonsiani« u Rimu i značenje Bernharda Häringa; b) razvoj socijalnog nauka Crkve, s posebnim naglaskom na teme odnosa Crkve i društva; kršćana, javnog života i politike; uloge vjernika laika u crkvenom i društvenom životu u Hrvatskoj; c) profesorska karijera na Katoličkome bogoslovnom fakultetu, koja uključuje osnivanje i organiziranje Katedre socijalnog nauka Crkve; vodstvo i aktivno sudjelovanje u znanstveno-istraživačkim projektima Fakulteta; objavljivanje knjiga (7), zbornika radova (26) i znanstvenih članaka (100); d) Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve Hrvatske biskupske konferencije, čiji je idejni začetnik i prvi pročelnik bio od 1997. do 2004. godine.

Poslijepodne je na Konferenciji u Sarajevu uslijedila druga plenarna rasprava koju su obilježile kontinentalne teme: Afrika i teologija oslobođenja; Azija i međureligijski dijalog; Europa i ljudska prava; Latinska Amerika i teologija naroda; Sjeverna Amerika i etika kreposti u društvenom kontekstu. Radni dio drugog dana završen je predstavljanjem nevladine organizacije Mladi za mir (Youth for peace) iz BiH i programom koji je ta skupina mladih pripremila da bi podijelila svoja iskustva života u Sarajevu i rada u toj organizaciji. Molitveni završetak priredilo je šest teologa iz Kolumbije/Meksika, Filipina, Južne Afrike, SAD-a, Egipta/Libanona te Indije. Molitve su odražavale stanje u tim područjima, a bile su prije svega molitva za mir.

U središtu trećeg i četvrtog radnog dana bila su izlaganja u konkurentnim skupinama. Svojim izlaganjima i raspravama koje su ih pratile stotinu teologa promišljalo je svoje odgovore na ključne sadržaje Konferencije: pitanje klimatske krize, sve veće ranjivosti marginalnih skupina i tragične banalnosti suvremenoga političkog vodstva. Dvije usporedne skupine su izlazile iz okvira glavne teme Konferencije a raspravljale su na temu odnosa #Me Too pokreta i institucionalne Crkve, zatim na temu eutanazije i braka u Australiji, i konačno na temu međurasnog prijateljstva.

Doc. dr. sc. Silvija Migles održala je izlaganje naslovljeno »Preserving the Climate through Dialogue« (Dijalogom prema očuvanju klime). U svojem izlaganju krenula je od zapažanja o tome da dok na jednoj strani postoji rastuća svijest o klimatskim promjenama, klimatskoj krizi i njezinim posljedicama, na drugoj strani postoji snažan osjećaj nemoći, koji je važan psihološki blokator i onemogućuje preuzimanje odgovornosti i promjene ponašanja. Iako jezik kojim govorimo o klimatskim promjenama nerijetko odražava stav rezigniranosti i nesposobnosti da se išta može postići u odnosu na cjelovit pristup klimatskoj krizi, teolozi, a osobito socijalni etičari, pozvani su pitati se što je ipak moguće učiniti. Pitanje je koliko su teolozi i socijalni etičari svjesni da je to i njihova tema, ili još uvijek prevladava mišljenje da bi se njome trebali ba-

viti drugi akteri? U smislu snažne poruke koju u sebi nosi i naziv Konferencije (Graditi mostove za budućnost) postavlja se pitanje uloge i zadaće teologa koja se u izlaganju predstavila teološkom refleksijom s ciljem razrade triju koraka koji se u ovom trenutku čine vrlo važnima: posvijestiti značenje općeg dobra; ukazati na važnost zaštite klime kao općeg dobra; produbljivati temeljne odrednice za izgradnju dijaloga u odnosu na klimatsku krizu.

Veliko okupljanje katoličkih teologa, teologa moralista, bioetičara i socijalnih etičara potvrdilo je važnost moralne teologije i socijalnog nauka Crkve u današnjem vremenu. Konferencija u Sarajevu bila je izvrsna platforma za refleksiju teoloških zadata u kontekstu izazova današnjice, ali i za njihovo međusobno dijeljenje s ciljem zajedničkog napora, lokalnog i globalnog, prema očuvanju zajedničkog doma i uspostavi humanijeg svijeta. Okupljanje teologa u Sarajevu potvrdilo je nešto što je zasigurno važno: teologija ima javno lice i ima zadaću jačati svoju javnu prisutnost snažnijim angažmanom u zajednici. Na poseban način to je potvrdila i ideja, tj. inicijativa da se iduća međunarodna konferencija CTEWC-a održi na granici Amerike i Meksika te da se temi migracija i izbjeglica pristupi kako akademskim raspravama tako i konkretnim činima solidarnosti s izbjeglicama i otporima nehumanim praksama i politikama. Poziv teologa je poziv na angažman, na što je podsjetio i Charles Curran, ukazavši da nije dovoljno samo znati odrediti što je ispravno a što pogrešno, što je dobro a što zlo. Pozvani smo djelovati i sudjelovati u transformaciji svijeta i vidjeti, kao što je istaknuto, kako se ono o čemu mislimo i o čemu pišemo odražava i na naše djelovanje.